

היום נלמד בעזרת ה':

מכות דף כ

(בעמוד הקודם)

אמר ר' אסי אמר ר' יוחנן מעשר שני מאימתי חייבין עליו משראה פני החומה: רק כאשר המעשר שני נכנס לירושלים ויצא בחזרה, חייבים מלקות על אכילתו מחוץ לירושלים, אבל אם הוא לא נכנס אף פעם לירושלים ואכלו מחוץ לירושלים אינו לוקה על כך. ומשנתנו שאמרה שלוקים על אכילתו מדברת על מעשר שני שנכנס ויצא.

דין זה לומדים מהפסוק "לא תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך ותירשך ויצהרך ... כי אם לפני ה' אלקיך תאכלנו". דוקא דבר שהיה 'לפני ה' אלוך' דהיינו בירושלים, אתה לא יכול לאכול אותו 'בשעריך' כשהוא יצא מירושלים.

מיתיבי רבי יוסי אומר כהן שעלתה בידו תאנה של טבל: כהן שהחזיק בידו תאנה של טבל שלא הופרש ממנה תרומות ומעשרות, והוא רצה לאוכל אותה, ולכן הוא הפריש ממנה את התרומות ומעשרות על ידי קריאת שם כדלהלן.

הוא אמר כך - התרומה תהא בעוקץ שלה, המעשר ראשון (הניתן ללוי) בצד צפון שלה, והמעשר שני יהיה בצד דרום. וזה אם מדובר בשנת מעשר שני והוא נמצא בירושלים. ואם מדובר בשנת מעשר עני והוא 'בגבולין' (= בשאר ארץ ישראל), במקום לומר 'מעשר שני יהיה בדרומה הוא אמר שהמעשר עני יהיה בדרומה. ולאחר מכן הוא אכל את התאנה כולה. הוא חייב מלקות על אכילת 'הטבל' משום שלא הפריש ממנה 'תרומת מעשר' (מהמעשר ראשון). אבל על אכילת התרומה אינו חייב, משום שהוא כהן ומוותר לו לאוכלה. ואילו על אכילת מעשר ראשון ומעשר שני הוא לא לוקה, כי הם מותרים באכילה אפילו לזרים (= ישראלים).

ואם לא מדובר בכהן אלא בזר (= ישראל) שהחזיק תאנה והפריש ממנה כ"ל ואכלה, הוא חייב שתי מלקות. אחת על אכילת התרומה האסורה לזרים, והשניה על אכילת הטבל של התרומת מעשר.

הברייתא מציינת שאם הזר הזה היה אוכל את התאנה בלי להפריש ממנה כלום, הוא היה חייב רק מלקות אחד על אכילת טבל. אבל בגלל שהפריש ממנה את המעשרות, הוא חייב גם על אכילת התרומה. עד כאן הברייתא.

טעמא דאיתיה בירושלים וכו': מדייקת הגמרא, משמע מהברייתא שדוקא בגלל שהזר נמצא בירושלים הוא חייב רק שתי מלקות, אבל אם הוא היה נמצא בשאר ארץ ישראל הוא היה לוקה שלוש. כי היה חייב גם על אכילת המעשר שני מחוץ לירושלים. ואפילו שהמעשר שני הזה לא נכנס לירושלים!

תירוץ: דעיילי ואפקי: מדובר שמעשר שני נכנס לירושלים ויצא החוצה. קושיא: **אי הכי מאי למימרא:** מה החידוש בדברי הברייתא? הרי כל הדינים שהיא אמרה ידועים וברורים כבר.

תירוץ: הכא במאי עסקינן כגון דעיילניהו בטיבליהו, וקסבר מתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמיין: מדובר שהוא הכניס את הפירות לירושלים כשהם היו טבל עוד קודם שהפריש מהם תרומות ומעשרות, והוציא אותם בחזרה, והפריש מהם תרומות ומעשרות בחוץ. והחידוש הוא שהם כבר נחשבים כנכנסו לפני. כי נחשב הדבר כאילו 'המתנות' (= ההפרשות) כבר הורמו, וממילא המעשר שני העתידי כבר נכנס עכשיו לירושלים. ולכן למרות שהוא מפריש את המעשר שני בחוץ, האוכלו חייב מלקות.

קושיא: וסבר ר' יוסי מתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמי? והתניא וכו': הדין הוא שניתן לפדות מעשר שני על כסף. אבל מעשר שני שנכנס לירושלים כבר אי אפשר יותר לפדות אותו.

רבי שמעון בן יהודה אומר בשם רבי יוסי - פירות שעדיין לא נגמרה מלאכתן שנכנסו לירושלים ויצאו, ניתן לפדות את המעשר שני שלהם על כסף (ולאכול את הפירות בכל מקום). כי מכיון שעדיין לא נגמרה מלאכתם, אנו לא אומרים שכבר כאילו הורמו מהם המתנות והמעשר שני העתידי נכנס לתוך החומה.

אבל פירות שנגמרה מלאכתן שנכנסו לירושלים ויצאו, נחלקו בזה בית שמאי ובית הלל. לדעת בית שמאי עליו להחזיר את המעשר שני שלהם ולאכול אותו בירושלים, משום שנחשב הדבר כאילו המעשר שני שעתיד להיות מופרש כבר נכנס לירושלים, וממילא כבר אין לו פדיון. ולדעת בית הלל ניתן לפדות אותו. משום שאנו לא

אומרים שנחשב כאילו המתנות כבר הורמו (וממילא המעשר שני העתידי לא נכנס לירושלים ולכן יש לו פדיון מחוץ לירושלים).

ואם רבי יוסי אומר כן בשם בית הלל, בהכרח שכך הוא סובר, שהרי הלכה כבית הלל. ואם כן מוכח שלדעתו לא אומרים 'מתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמיון'!

תירוץ: אמר רבה: באמת רבי יוסי סובר שהמתנות נחשבות כאילו הם כבר הורמו. אמנם כל זה דוקא לגבי הדין שמעשר שני שנכנס לתוך מחיצות העיר ירושלים חייבים מלקות על אכילתו מחוץ לירושלים, כי זהו דין דאורייתא. אבל לגבי הדין שמעשר שני שנכנס למחיצות ירושלים אי אפשר יותר לפדותו, לא אומרים כן, משום שהוא רק גזירה דרבנן (שלא יאכל מחוץ לירושלים מחשש שיאכל בלי לפדותו ריטב"א). ורבנן גזרו דוקא על מעשר שני ממש שכבר הופרש, ולא על פירות טבל שעתידים להפריש מהם מעשר שני.

תירוץ נוסף על קושיית הגמרא למעלה מה החידוש בדברי הברייתא ('אי הכי מאי למימרא').

רבינא אמר: מדובר שהזר נכנס לתוך ירושלים והוא מחזיק מקל שמחוברת לו התאנה והיא נמצאת מחוץ לירושלים, ובכל אופן נחשב הדבר כאילו היא נכנסה לירושלים. ולכן כשהוא יוצא מירושלים ואוכל אותה, הוא חייב גם אכילת מעשר שני מחוץ לירושלים.

ולפי זה נפשט הספק שהסתפק רב פפא בעמוד הקודם, מה הדין באדם שנמצא בירושלים ומחזיק מקל שמחובר לו המעשר שני מחוץ לירושלים.

משנה: הקורח קרחה בראשו: התולש את שערות ראשו מצער על אדם שנפטר, חייב מלקות.

והמקיף פאת ראשו: המספר את שערות שני הצדדים של ראשו, ובכך הוא עושה הקפה של מקום חלק מהמצח עד אחורי הראש, חייב מלקות על גילוח הפאות.

והמשחית פאת זקנו: המגלח את המקומות של 'הפאות' בזקנו כדלהלן.

והשורט שריטה אחת על המת: השורט את בשרו מרוב צער על אדם שנפטר.

שרט שריטה אחת על חמשה מתים וכו'.

על הראש שתיים אחת מכאן ואחת מכאן: המגלח את ראשו שתי מלקות, כי מכל צד יש לו פאה, וחייב על שתיהן.

על הזקן שתיים מכאן ושתיים מכאן ואחת מלמטה: המגלח את זקנו עובר על חמש לאוין. כי בכל לחי יש שתי מקומות שאסור לגלח אותם (עיין ריב"ן), ובאמצע הסנטר יש מקום נוסף.

רבי אליעזר אומר אם ניטלו כולן כאחת: אם גילח את כל הפאות בבית אחת.

ואינו חייב עד שיטלנו בתער וכו': מחלוקת זו היא על השחתת הזקן. מלקט = מלקחים (צבת). רהיטני = כלי שמחליקים איתו קרשים.

גמרא: תנו רבנן לא יקרחו וכו': יש שני פסוקים בענין איסור קרחה. האחד נאמר לכהנים בפרשת אמור "לא יקרחו קרחה בראשם ופאת זקנם לא יגלחו ובבשרם לא ישרטו שרטה", והשני נאמר לכל ישראל בפרשת ראה "בנים אתם לה' אלקיכם לא תתגדדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת". הגמרא מתחילה לדרוש את הפסוק בכהנים.

תלמוד לומר 'קרחה': ייתור הלשון מלמד שחייב על כל קרחה וקרחה.

בראשם מה תלמוד לומר וכו': כלומר "בראשם" כאן מלמד על 'הקרחה' שנאמרה בפרשת ראה, שחייב לא רק על קרחה בין העיניים אלא אפילו בשאר מקומות בראש.

ואין לי אלא בכהנים וכו': כלומר הברייתא שואלת אולי דוקא בכהנים הפסוק מחייב על כל קרחה וקרחה ולא בכל ישראל. והטעם, כי לכהנים יש מצוות נוספות מכל ישראל (כגון איסור טומאה, גרושה, ועוד). והתשובה – לומדים בגזירה שווה 'קרחה' 'קרחה' שנאמרה בכהנים ובכל ישראל. מכהנים לומדים שחייב על כל הראש. ומישראל לומדים שחייב דוקא כשעושה כן מצער על מת. (כי בפסוק של ישראל כתוב מת, ולא בפסוק של כהנים). עד כאן הברייתא.

קושיא: הני ד' וה' קריחות היכי דמי: מה שאמרנו שהקורח ארבע וחמש קריחות חייב על כך אחת ואחת, איך מדובר? אם מדובר בזה אחר זה ובכל פעם התרו בו מחדש, פשיטא שחייב. ואם מדובר בהתראה אחת, וכי האם הוא חייב? והרי למדנו בנזיר לא כך כדלהלן.

נזיר שהיה שותה יין כל היום: והתרו בו רק פעם אחת 'אל תשתה!', חייב מלקות רק על רביעית אחת ששתה. למרות ששתה במשך היום כמה רביעיות, משום שהוא חייב רק על הרביעית שהתרו בו עליה. אבל אם התרו בו על כל שתיה ושתייה 'אל תשתה!', הוא חייב מלקות על כל שתיה ושתייה.

תירוצ: לא צריכא: מדובר שהוא מרח על חמש אצבעותיו משחה שמשירה את השיער וגורמת שהוא לא יצמח יותר, ובבת אחת הוא מרח את החמש אצבעות בחמש מקומות בראשו. ולכן ההתראה האחת שהתרו בו חלה על כל חמשת הקרחות שעשה, וחייב חמש פעמים מלקות.

שאלה: וכמה שיעור קרחה? תשובה: רב הונא אומר וכו': כדי שיראה מראשו = שיראה בשר הראש בלי שערות. כגריס = כגודל של גריס.

הגמרא אומרת שבמחלוקת זו של האמוראים כבר נחלקו התנאים - כתנאי כמה שיעור וכו'.

אמר רב יהודה בר חביבא וכו': נחלקו בדבר שלושה תנאים. ויש שתי גירסאות בדברי רב יהודה בר חביבא מה הם שלושת השיטות בשיעור הקרחה. גירסה אחת - א. גריס. ב. שיראה מראשו. ג. שתי שערות. גירסה שניה - א. גריס. ב. שיראה מראשו. ג. כעדשה. כלומה ההבדל בין שתי הגירסאות הוא רק בשיטה השלישית.

וסימנך: והסימן שיהיה לך כדי שתדע שהגירסה השניה מחליפה את שתי שערות ככעדשה, ולא את גריס בעדשה, כי למדנו במשנה בנגעים 'בהרת כגריס ומחיה ככעדשה'. וכמו שיש בנגעים גריס ועדשה כך יש בקרחה שתי דעות אחת של גריס ואחת של עדשה. וממילא השיטה שהוחלפה היא השיטה של שתי שערות. (אבל אין צורך לתת סימן שלא להחליף את השיטה של 'יראה מראשו', כי מחליפים רק שיטה של דבר קצוב בשיטה של דבר קצוב, ולא 'יראה מראשו' שאינו דבר קצוב, ולכן הוא נמצא בשתי הגירסאות).

תנא - הנוטל מלא פי הזוג: כלומר 'מלא ראש המספריים', העושה כן בשבת חייב משום מלאכת גוזז. והיינו הגוזז שתי שערות.

קושיא: והתניא לקרחה שתיים: הרי כתוב בהמשך הברייתא שלגבי 'קרחה' חייב בשתי שערות, משמע שדוקא בזה השיעור הוא שתיים, ולא לגבי שבת. תירוצ: אימא 'וכן לקרחה שתיים'.

תניא נמי הכי וכו': לדעת רבי אלעזר 'מלא פי הזוג' הוא שיערה אחת. ומוזים חכמים שהמלקט שערות לבנות מתוך שחורות כדי להראות צעיר, חייב משום מלאכת גוזז אפילו תלש רק שיערה אחת. משום שהוא מקפיד אפילו על שיערה אחת שלא יראה זקן. ואפילו ביום חול אסור לעשות כן משום "ולא ילְבַּשׁ גִּבּוֹר שְׁמֵלַת אִשָּׁה".

למדנו במשנה - והמקיף פאת ראשו וכו':

תנו רבנן - פאת ראשו סוף ראשו: הברייתא שואלת - ואיזהו סוף ראשו? ומשיבה - זה המשוה צדעיו לאחריו אזנו ולפדחתו. כלומר הוא מחבר את המקום החלק שבמצחו למקום החלק שאחוריו אוזניו וחותר את השערות שבאמצע.

תני תנא קמיה דרב חסדא אחד המקיף ואחד הניקף לוקה וכו': אמר לו רב חסדא וכי מי שאוכל תמרים בסלסלה, שקטף אותם חבירו ביום טוב ילקה? דהיינו מדוע הניקף לוקה הרי הוא לא עושה כלום! ולכן מי שישאל אותך מי זו השיטה הזו? תענה לו שהיא שיטת רבי יהודה הסובר שלוקים על לאו שאין בו מעשה.

רבא אומר במקיף לעצמו ודברי הכל: מדובר באדם שמקיף את עצמו, ומכיון שהוא עושה מעשה הוא חייב לכו"ע גם בתור מקיף וגם בתור ניקף.

רב אשי אומר במסייע ודברי הכל: מדובר שהמסתפר מסייע לספר ומגיש לו את השערות, ולכן הוא חייב לכו"ע.

למדנו במשנה - והמשחית פאת זקנו:

ת"ר פאת זקנו סוף זקנו ואיזהו סוף זקנו שבולת זקנו: והיינו חמשת המקומות שביארנו במשנה.

למדנו במשנה - והמשרט שריטה אחת וכו':

ת"ר ושרט וכו'.

קושיא: **והא אפיקתיה לביתו שנפל ולספינתו שטבעה בים:** הרי "לנפש" נצרך ללמד שהמשרט על ביתו או ספינתו אינו חייב, אלא רק המשרט על מת. ואם כן רבי יוסי כבר לא יכול ללמוד מזה למשרט על חמש מתים.

תירוץ: **קסבר רבי יוסי שריטה וגזידה אחת היא וכתבי התם למת:** רבי יוסי לא לומד מ"לנפש" שהאיסור לשרט הוא דוקא על מת, אלא הוא לומד זאת מ"למת" שנאמר ב"לא תתגודדו". ורבי יוסי סובר ששריטה וגזידה זה אותו הדבר, ולכן לומדים מגזידה לשריטה שדוקא על מת חייב. וממילא נשאר "לנפש" מיותר ללמד על שורט על חמשה מתים.